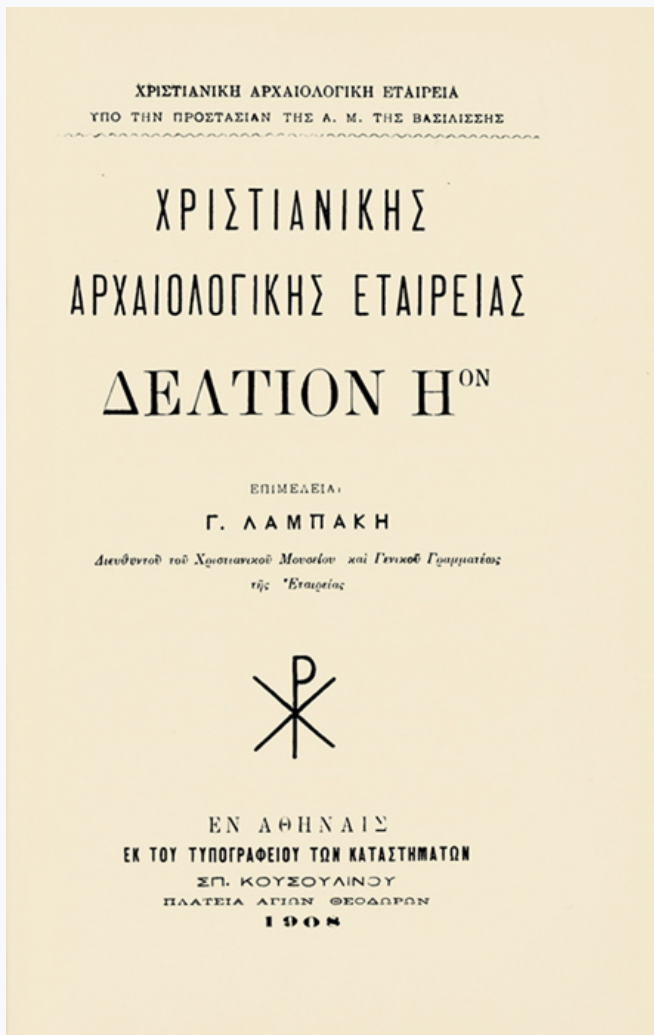


## Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 8 (1908)

Δελτίον ΧΑΕ 9 (1908-1909), Περίοδος Α'



**Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγχιάλω)**

Νικόλαος Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/dchae.1636](https://doi.org/10.12681/dchae.1636)

### Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι. (2013). Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγχιάλω). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 8, 57-61. <https://doi.org/10.12681/dchae.1636>



# ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ανεύρεσις τάφου θολωτού εν τοις ερειπίοις του  
βορείου μεσαιωνικού Αλμυρού (Νέα Αγκιάλω)

Νικόλαος ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 9 (1908-1909), Περίοδος Α' • Σελ. 57-61

ΑΘΗΝΑ 1908-1909

**ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ ΤΑΦΟΥ ΘΟΛΩΤΟΥ**  
**ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΡΕΙΠΙΟΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ**  
**ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΑΛΜΥΡΟΥ**  
(ΝΕΑΙ ΑΓΧΙΑΛΩΙ)

---

Α'

Ο Τ Α Φ Ο Σ.

Ὁ τάφος εἶναι τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων, κεῖται δὲ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Βήματος παρὰ τὴν προσκομιδὴν ἐνὸς παλαιοῦ ἠρειπωμένου χριστιανικοῦ ναοῦ κειμένον ἐπὶ γηλοφικῷ ἐπάσματι καὶ περιλαμβανομένου ἐντὸς τοῦ σχεδιαγράμματος τῆς Νέας Ἀγχιάλου.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ναὸς ἀνήκει εἰς τοὺς ὀκτὼ πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Γ' καὶ Δ' ἕως Σ' μ. Χ. αἰῶνας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων διαστύλων, τῶν θωρακίων, καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν μελῶν τοῦ ναοῦ μετὰ θανμασίων γλυφῶν. Τὸν ναὸν τοῦτον ἐπεσκεψάμεθα καὶ περιεγράψαμεν τῷ 1900 ἡμεῖς καὶ ὁ κ. Σπυριδάκης ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Φιλαρχ. Ἐταιρείας «Ὁθρνος» (τεῦχος Γ' σελ. 15). Ἐνηργήσαμεν δ' ἐσχάτως μυρίας καταβαλόντες φροντίδας ἵνα ὁ λόφος οὗτος, ἐφ' οὗ ὁ ναός, ἐξαιρεθῆ, τοῦθ' ὕπερ καὶ ἔπραξε πᾶν προθύμως ὁ νομομηχανικὸς Βόλου κ. Γ. Δημητρόπουλος. Ἐσχάτως δὲ ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Ἀρβανιτόπουλος ἐπέτρεψε τῷ ἐργολάβῳ νὰ ἀνασκάψῃ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ καὶ ἀφαιρέσῃ τοὺς λίθους πρὸς οἰκοδομὴν οἰκιῶν καὶ ἡ ἐκσκαφὴ ἐγένετο μέχρι 2 μέτρων. Ἐννοεῖται δ' ὅτι ἐπὶ τῆς γωνίας τοῦ ἀριστεροῦ κλύτους τοῦ ναοῦ εἰς ἐλάχιστον βάθος ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἡ πλάξ φέρουσα κρῖκον σιδηροῦν, δι' ἧς ἦτο ἐπιπωματισμένη ἡ οὐρή. Ταύτης δ' ἀφαι-

ρεθείσης ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ συληθέντος τοῦ τάφου, κατασυνε-  
τριβήσαν καὶ τὰ ὄσῳ τὰ ἐν τῇ τάφῳ διὰ τῶν ποδῶν. Διὰ τῆς  
ὀπῆς κατέρχεται τις διὰ τῶν βαθμίδων λιθίνης κλίμακος ἐντὸς τάφου  
ἐπιμήκους θολωτοῦ (καμαρωτοῦ) καὶ ἔχοντος ἐπικεχυμένους  
δι' ἀσβέστιον τὰς πλευρὰς τῶν τοίχων.

Εἶναι δὲ ἐπεστρωμένους διὰ μεγάλων λιθίνων πλακῶν (μαλι-  
ζόπειραις κοινῶς), αἰτίνες φέρουσιν ὀπὰς διαμέτρου 0, μ. 05  
περίπου, εἰς ἴσας ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων. Τὰ δὲ ὄσῳ εἶναι κί-  
τρινα καὶ καθαρὰ.

## B'

### Σύγκρισίς πρὸς ἄλλα μνημεῖα.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ περιγραφή τοῦ τάφου. Ἄλλ' εἰς ποῖον πρόσω-  
πον ἀνήκει; Ἐπιγραφὴ τις δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε! Οὐχ  
ἦτον ὁμως ἡμεῖς γνωρίζομεν 2—3 ἐπιγραφὰς τῶν πρώτων  
χριστιανικῶν χρόνων, μεθ' ὧν θ' ἀποπειραθῶμεν ἄλλοτε νὰ  
συσχετίσωμεν τὸν τάφον τοῦτον. Δυστυχῶς ὁμως εἰς τὴν Ἑλλάδα  
δὲν ἔχομεν περιοδικά, ὅπως τοιαῦτα ζητήματα ἀναπτέξωμεν καὶ  
τοῦτο διότι δὲν ὑποστηρίζονται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ.

Καθ' ἡμᾶς ὁ τάφος οὗτος ἀνήκει:

α') εἰς ἱερωμένον πρόσωπον· καὶ

β') εἰς ἐπίσημον πρόσωπον.

Ἀνήκει εἰς ἱερωμένον πρόσωπον διότι ὁ τάφος κεῖται ἐν τῇ  
ἱερῷ βήματι· ἀνήκει εἰς ἐπίσκοπόν τινα τῶν Φθιωτίδων Θεβῶν  
τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Ἐὰν συσχετίσωμεν λέξεις  
τινάς μᾶς ἐπιγραφῆς, ἀποκεκρουμένης δυστυχῶς πανταχόθεν ὑπὸ  
τῶν κιστῶν, τὴν ὁποίαν πρὸ τριετίας (δτε ὁ κ. Π. Τοπάλης ἐκίχθη  
τὸ μελισσομάνδρι) διερχόμενοι ἐκεῖθεν καὶ μεταβαλόντες εἰς Βῶλον  
συνεστήσαμεν τοῖς κίσταις νὰ φυλάξωσι, τοῦλάχιστον τὸ ἐναπολει-  
φθὲν τεμάχιον καὶ κομίσωσιν αὐτὸ εἰς Ἀλμυρόν, ὅπως ἀμειφθῶ-  
σιν. Ὅντως ἐκομίσθη ὑπ' αὐτῶν ὁ λίθος οὗτος δημοσιευθεὶς ἐν τῷ  
Γ' τεύχει τοῦ Δελτίου τῆς ἐν Ἀλμυρῷ Φιλαρχαίου Ἐται-

ρείας «*Ὁθρουος*» (σελ. 27, ἀριθ. 40), ἔχων μῆκος μὲν 0,“ 24, πλάτος δὲ 0,“ 39 καὶ πάχος 0,“ 12 καὶ ἕν. γρ. 0,“ 02 :

|                       |                                 |
|-----------------------|---------------------------------|
| ΛΙΗΣΘΗΣΑΥΡ..... (ὄπι) | .... (Θετταλίης θησαυρ[όν]..... |
| ΚΑΙ ΕΝ ΦΘΙΜΕΝΟΙΣ ΚΑΙ  | ..... καὶ ἐν φθιμένοις καὶ...   |
| ΛΠΑΓΕΠΡΩΙ .....       | ..... ἀπό [;] γε Πρωτογ[όν] :   |
|                       | ..... (ἦ οἶ γε Πρωτογ[όν] : ... |
|                       | κατὰ τὸν κ. Kern).              |

Καὶ ἐπειδὴ ἡ φράσις [*Θετταλίης θησαυρ[όν]*] ὑπαινίττεται νεκρὸν πολύτιμον ἀποκείμενον ἐν τινι ναῶ τῶν ἀμαζουσῶν τότε Φθιωτίδων Θηβῶν καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ «*καὶ ἐν φθιμένοις καὶ . . .*» ἐννοητέον μεταξὺ τῶν ἀποθανόντων, διότι *φθιμένος* ὁ ἀποθανὼν εἶναι, καὶ ὁ κατὰ τὸ ἥμισυ διασώσας ἡμῶν τὰ γράμματα τρίτος στίχος περιέχων τὴν κεκολωβωμένην ἐπιγραφὴν, ἀλλὰ λίαν σπουδαίαν διὰ τὸ θέμα ἡμῶν λέξιν *Πρωτογ . . .*, ἣν ἐπανευρίσκομεν ἐν τῷ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ ἀνασκαφέντι δαπάναις τοῦ κ. Π. Τοπάλη δαπέδῳ ψηφιδωτῷ τοῦ ἱεροῦ βήματος χριστιανικοῦ τινος ναοῦ παλαιοῦ ἐνθα διεσώθη ἐν τῷ κέντρῳ διὰ ψήφων λιθίνων ἡ ἐπιγραφὴ :

|              |                        |
|--------------|------------------------|
| ΠΡΩΤΟΓΣ      | Πρωτογο[νος] : . . . ] |
| ΕΠΟΙΗΘΗ..... | ἐποιήθη [ . . . . δ' ] |
| ΙΔΙΩΝΕ....   | ιδίων ἐ[ξ]ῶδων . . . ] |
| ΚΑ           | κκ . . . .             |

Φρονοῦμεν ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Τρίτη τις ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ *Δελτίῳ* τῆς Φιλαρχαίων Ἑταιρείας «*Ὁθρουος*» (τεύχος 7', σελ. 27, ἀριθ. 39) περιέχει τὸ ὄνομα Δολλιανοῦ τινος ὑπηρετήσαντος Ἑωμῆ Ἰσως τῷ Ἀποστόλῳ, περὶ ἧς διὰ μακρῶν θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ· ὁ δὲ Δολλιανὸς οὗτος Ἰσως θὰ ἀπεστάλη πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν Δυνατὸν λοιπὸν ὁ τάφος οὗτος νὰ περικλείῃ τὰ ὀστέα ἢ τοῦ Δολλιανοῦ ἢ ἐτέρου διακεκοιμένου ἱεράρχου, Ἰσως *Κλεωνίου* ἐπισκόπου Φθιωτίδων Θηβῶν ἐπογράφαντος κατὰ τὴν *Δ'* ἐν

Νικαία Οικουμενικῆν Σύνοδον, ἢ ἐτέρου τινὸς γνωστοῦ ἢ ἀγνώστου ἐπισκόπου ἢ μάρτυρος.

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἐντὸς τῶν τῶν τάφοι θολωτοὶ ἐν εἴδει κατακομβῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι ἐν τῇ νήσῳ Μήλω, περὶ ὧν ὁ διακεκριμένος Χριστιανολόγος κ. Γεώργ. Λαμπάκης ἐπιήσαστο ἀνακοίνωσιν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις συνελθόντι Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ. Εἶναι δὲ γνωστὴ ἡ κατακόμβη Μήλωνος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Στεφανίδος, καὶ ἡ κατακόμβη τῶν πρεσβυτέρων.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ βορείῳ Μεσαιωνικῷ Ἀλμυρῷ, ἤτοι τῇ νῦν Νέα Ἀγχιάλῳ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐτέρου λόφου σφίξεται νεκροταφεῖον ἔχον σεσηλημένους λιθοκτίστους τινὰς τάφους θολωτοὺς καὶ ἐπιμήκεις τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, ὧν τινὲς εἶσι δίσωμοι ἢ τρισωμοι, ὡς ἐν Μήλω (Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τευχ. Ζ'. σελ. 33), διὰ τοῦτο δικαιούμεθα καὶ τὸν ἡμέτερον τάφον ἔχοντα διαστάσεις μήκους μὲν 2, μ. 20 πλάτους δὲ 1, μ. 20 καὶ τὰς αὐτὰς ἀναλογίας νὰ τὸν ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἀνήκοντα εἰς τινὰ ἐπίσκοπον τῶν Φθιωτῶν Θεβῶν. Καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὸν κ. Γ. Λαμπάκη, αἱ κατακόμβαι τῆς Μήλου ἀνήκουσιν εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, φρονοῦμεν ὅτι καὶ ὁ ἡμέτερος τάφος εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκει.

Ἄλλ' ὁ κ. Λαμπάκης λέγει ὅτι οἱ τάφοι τῆς Μήλου ἐσπλήθησαν, ὥστε δὲν εἶναι γνωστὸν τί περιεῖχον. Ἐπομένως καὶ ὁ ἡμέτερος τάφος σπληθῆναι δὲν εἶναι γνωστὸν τί περιεῖχεν.

Ὁ κ. Λαμπάκης ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Χριστιαν. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας (Γ' σελ. 81) ἀναφέρει ὅτι ὁ τάφος τῆς Βασιλίσσης Θεοδώρας ἐν Ἀρτῇ σφίξεται ἐν τῷ φερωνύμῳ ναῷ ἐν τῷ δεξιῷ κλίτει τοῦ γυναικωνίτου, ἔχων καὶ οὗτος τὰς ὁπὰς, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μονῇ Λαφνίου γνωρίζομεν, ὅτι ὑπῆρχεν ὑπόγειος κρύπτη, ἐν ἣ ἐτιθετο τὰ ὀστέα τῶν Φράγκων δουκῶν τοῦ Οἴκου Δελαρός, ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι. Ἡ θέσις αὕτη ἐπισχέει ἡμᾶς, ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς κληρικὸν ἢ μάρτυρα.

Ὁ δὲ Σκαρλάτος Βυζάντιος ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τόμ. Α'. σελ. 391) περιγράφων τὸν Βυζαντιακὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων λέγει ὅτι ἐν αὐτῷ ἐθάπτοντο μόνον οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Πατριάρχαι καὶ ἀπηγορεύετο ἐν αὐτῷ ἡ ταφὴ ἐτέρων ἀνθρώπων. Ἐπομένως ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Γλυκᾶς λέγει ὅτι ἐν τῷ ἱερῷ βήματι ἔκειντο τὰ τίμια λείψανα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν πατριαρχῶν. Τὰ δὲ ἐγκαίρια αὐτοῦ ἐτελέσθησαν, ὡς καὶ ἡ κατὰθεσις τῶν τιμίων λειψάνων τῶν Ἀποστόλων τῇ 28 Ἰουλίῳ τοῦ 552 ἔτους, ἀποθανούσης ἤδη τῆς βασιλείου Θεοδώρας. «Καὶ διῆλθεν ὁ ἐπίσκοπος Μηνᾶς μετὰ τῶν ἁγίων Λειψάνων καθήμενος ἐν ὀχλήματι χρυσοῦ βασιλικῶ διαλίθῳ καὶ κρατῶν τὰς τρεῖς θήκας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ ἐγκαίρια», κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεοφάνη (1).

Ἄγνωστον δ' εἶναι ἐάν, ὁπότεν ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ὁ ναὸς οὗτος ἀπεδόθη μὲν εἰς τὸν πατριάρχην Γεννάδιον ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Σουλτὰν - Μωάμεθ τοῦ Β', ἀλλ' ἐπειδὴ ἕστερον ἐν τῷ προαλίῳ τοῦ ναοῦ τούτου εὐρέθη φρουρῆσι Ἀγαρηνοῦς, φοβηθεὶς ὁ πατριάρχης κατέλιπε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ κατέφυγε εἰς τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, ὅπου ἦσαν ὀλίγοι χριστιανοί, ὁ δὲ ναὸς οὗτος ἡρειπώθη καὶ ἠφανίσθη καὶ ἐκ τῶν ἡρειπίων αὐτοῦ ἰδρύνθη τὸ Σουλτὰν Μεχμέτ-Τζαμισί. Φαίνεται δ' ὅτι τότε ἀνωρύχθησαν καὶ ἐξεριφθῆσαν τὰ τίμια λείψανα τῶν Ἀποστόλων. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν ὅτι ἕως τὰ εἶχον παραλάβει οἱ Φράγκοι ἐπὶ Φραγκοκρατίας.

Οὕτω λοιπὸν δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ὁ ναὸς οὗτος περιέκλειε τάφον ἢ ἁγίων τινὸς ἱεράρχου τῶν Φθιωτίδων Θεβῶν, ἢ μάρτυρός τινος τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων, ὃν ἐσύλησαν, καὶ ἐρρύπαναν οἱ ἄθλιοι βανδαλικῶ τῷ τρόπῳ ἐργάται οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῶν οἰκιῶν τῆς Νέας Ἀρχιάλου.

Ἐν Ἀλμοῦ τῇ ἐβ'. Λεκεμβρίου Α&Ζ'.

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ αἵρεσις τῶν Μπλεκαιοῦδων Ἀλητῶν μοναχῶν, ἢ προσβεβύονσι οἱ Ἀλῆται Ἀλβανοί, θάπτοντο τοὺς νεκροὺς τῶν κατὰ καιροῦς Μπαμπάδων (πατέρων, ἡγουμένων) αὐτῶν ἐν τοῖς τεμένεσιν αὐτῶν ἐς οὗ καὶ ὁ ἐν Θεσσαλίᾳ Λουρβαλί-Τεκκὲς (Λουρβὲ=τάφος).